

ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑԻՆ ՄԱՐՏԱՀՐԱՒԻՐՈՒԱԾ

Հայաստանեայց Եկեղեցիմ, այս օրերս, դեմ յամդիման կը գտնուի մեծ մարտահրաւերի մը: Հայաստանի համայնավար վարչակարգի ստեղծած եօթամասուն դաժան եւ կործանիչ տարիներու ամբողջ տրամադրութեամբ կամրջելու վիթխարի աշխատանքիմ առջեւն է Ան:

Հայ Եկեղեցւոյ առջեւ ծառացած լեռնակոյտ ու բարդ հարցերը պէտք ունին Ամոր ամփջական ուշադրութեամբ, հոգատարութեամբ եւ բարւոք լուծմամբ: Այս համգրուամբ Հայ Եկեղեցւոյ Դարաւոր պատմութեամ մէջ կարեւորութեամբ պիտի արձանագրուի, որովհետեւ հայ ժողովուրդը, մերկայիս, աւելի քան երբեւիցէ, կարօտ է Հայ Եկեղեցւոյ օգնութեամ, ուղղութեամ, առաջնորդութեամ եւ դաստիարակութեամ:

Հրապարակայնութեամ եւ վերակառուցման գեղեցիկ ու խոստմնալից գաղափարներու արձանագելով, Հայ ժողովուրդը, միշդ է, չտիրացաւ իւր պատմական վիրաւոր հողաշերտիմ՝ Արցախիմ, բայց հասաւ իր Դարաւոր երազանքիմ՝ Անկախութեա՛մ: Այնպէս կը թուի թէ հայութեան դէպի Արցախ կատարած ուղեւորութիւնը յամզեցաւ Մայր Հայրենիքի անկախութեամ: Գերուած Արցախը եւս կ'ազատագրուի իր ստրկութեամ կապամբներէմ ու կ'ըմպէ աւիշը կեանքի:

Այս բովանդակ տարիները ծառայեցին հայը հեռացնելու իր արմատէմ, սնանկացնելու զիմք իր Պապեմական հաւատքէմ ու պարպելու զիմք ամբողջովիմ իր իմքնութեմէմ եւ ուղեւորութեմ:

Զարմամահրաշ երեւոյթ է լոկ հաստատել որ ամաստուածութեամ ու ապաբայականացման բռնադատուած ժողովուրդ մը առաձգական ու ժգովութեամբ փարած մնաց իր հողիմ, լեզուիմ, մշակոյթիմ եւ ոգեղէմ արժէքներում: Այս շրջանիմ, Հայ Եկեղեցւոյ մեծագոյն ցաւը եւ հայ զանգուածիմ կորուստը այն եղաւ, որ ամ զուրկ մնաց ճշմարիտ լոյսէմ՝ աստուածգիտութեմէմ, եւ առ ի հետեւանս այս հոգեմտաւոր կուրուքեամ, հայ ամհատը հոգեւորապէս խարխափեցաւ մթութեամ մէջ: Այլ խօսքով, իմացականօրէմ չկրցաւ ըմբռնել ու ճանչնալ Քրիստոնէութեամ էութիւնը: Մշտապէս առաջնորդուեցաւ կոյր ու ամգիտակից հաւատքով:

Ազատութեամ ու Լուսաւորութեամ մոր շրջանը թեւակոխած հայութիւնը, հոգեւոր ու իմացական երկար թմբիւր մը զարթնած, այժմ յետդարձ կը կատարէ դէպի իր հիմամբի ու հարազատ կրօնը: Այս վերադարձի ճամապարհիմ ումամք կը համդիպին փորձաքարերու. կը գայքակղիմ, կը մոլորիմ, կը շեղիմ իրենց մայր ուղիէմ ու կը յարիմ տարբեր յարամուքեանց, եւ մոյմիսկ՝ աղամդոց:

Հայ ամհատը պատուար բարձրացնելու համար իր դեմ խուժող կրօնական կամ աղամդաւորական տարբեր հոսանքներում, հարկ է որ, ըստ կարելոյմ, հոգեզիմուի, որպէս զի կարեմայ լաւագոյնս պայքարիլ ամոնց արմատաւորման, ամման ու տարածման դէմ:

Աղամդներում գոյութիւնը եւ աշխոյժ գործունէութիւնը ի Հայոց Աշխարհ պարզապէս ահազանգիչ երեւոյթ է մեր ժամանակներում մէջ: Էր ժամանակ երբ Հայաստանը սահմանափակած էր կրօնական քարոզչութիւնը ու աշխուժացումը: Այժմ, վերջուած են կաշկամդումները ու արգելքները: Իբրեւ հետեւանք հայրենիքի ըմձեռած ամսահման ազատութեամ եւ բիրաւոր հմարաւորութեամք՝ կրօնքի ու խղճի արտայայտութեանց մարզէմ մերս, Հայաստանմ այսօր դարձած է մոր հաւատքներու մրցասպարէզ: Նորամոր սունկեր կը բուսնին հետզհետէ եւ մարդոքութեամ ցամքերը աւելի կ'ըմդլայմին:

Ամհաւատութեմէմ դէպի հաւատք դիմող զանգուածը լիքքաւորելու խիստ կարիքը ունի: Հայութեամ կարիքները՝ հոգեւոր-բարոյական ու միւսական առումով, բազմազան են ու ամհամեմատելի: Հայ իրականութեմէմ մերս տեղի ունեցած վերջիմ իրադարձութիւնները (իմա՝ երկրաշարժ, տեղահամում, շրջափակում, տմտեսական տագնապ, քաղաքական ամորոշութիւն եւ ապագայի ամստուգութիւն), մեծապէս խախտած են հիմքերը կայունացած կեանքիմ ու ցնցած ողջ հայութիւնը: Հայ ամհատը, այս ամորոշ, ամոյս, ամձուկ ու սահմանափակ պայմաններում մէջ, ելքի ճամապարհներ կ'որոմէ վերապրելու համար: Մահու կեանք այս ճգնաժամային րոպէիմ (որ է ըսել՝ միշդ տատնիմ) է որ երեսնի կու գամ հաւատարմութեմ՝ իրենց փրկարար փետուրներով եւ լորձմաբեր խոստումներով: Ամոնք իրենց հրապուրիչ բայց սիմ խօսքերով կը մոլորեցնեն հայը իր սուրբ հաւատքէմ ու աւանդէմ եւ զիմք կը զլորեն խորխորաւոր:

Աղանդաւորական շարժումը, ի Հայաստան եւ ի սփիւռս աշխարհի, լուրջ ու չափազանց վտանգաւոր շարժում մըն է: Հայոց միութեան ու բարոյապէս աջակցելու պատրուակով ազատօրէն մուտք գործած աղանդները օրն ի բուն կը զբաղին իրենց վարժարհետով՝ մարդոստութեամբ: Անոնք կ'ամրացնեն իրենց դիրքը եւ զգալի ու ազդեցիկ կը դարձնեն իրենց ներկայութիւնը Հայոց Աշխարհի մէջ:

Աղանդները մէկական ախտեր են որ կը հիւծեն ու կը տկարացնեն առողջ մարմինը, ինչքան շուտ ձերբազատուի մարմինը քաղցկեղէ, այնքան շուտ կը սկսի ապաքինիլ եւ գործնալ:

Այն հասարակութիւնը որ ի վիճակի չէ ի հարկին մաքառելու իր ծոցին մէջ ծնունդ ու հասակ առած աղանդաւորական շարժմանց դէմ, պէտք է պատրաստուի կրելու ամոնց ահաւոր ու կործանարար հետեւամընթեր:

Համաձայն ստոյգ աղբիւրներու, ներկայիս, Հայաստանի ժողովուրդը հիւրընկալած է՝ Ծաբաթապահները (Adventist), Մկրտականները (Baptist), Եհովայի Վկաները (Jehovah Witness), Հոգեգալստականները (Pentecostal), Հարի Քրիշնաները (Hare Krishna), T.M.-ները (Transcendental Meditation) եւ այլն: Ասոնցմէ բացի, կան մաւ հեթանոսական խումբեր, որոնք թերեւս պիտի յիշեցնեն մախարքիստոնեական կրօնքի հետեւորդները:

Վերոյիշեալ բոլոր աղանդներն ալ իբրեւ ամրամիստ կեդրոն ունին Հայոց քաղաքայր երեսմը: Վտանգը ամերկբայ է: Անոնցմէ շատեր արդէն իսկ ընդարձակած են իրենց սահմանները դէպի Կիւրական, Կիւմրի, Գորիս, Ղափան, Դիլիջան, Սեւան, Զարնցաւան, Հրազդան, Հոկտեմբերեան, Արտաշատ, Աշտարակ եւ այլ վայրեր:

Իմչպէս յայտնի է, այս կեդրոնախոյս տրամադրութիւնները կը ձգտին ծաւալապաշտական քաղաքականութեամբ: Մատենագիրը պիտի ըսէր՝ «սահման քաջաց գէն իւրեանց»: Որքան այս աղանդաւորները պաշար (միութեան եւ հոգեւոր) ստանան դուրսէն, այնքան աւելի պիտի սրի ախորժակը ներսի մօր անդամներուն:

Հայաստանի աղանդները լուրջ սպառնալիք են հայ եկեղեցւոյ դարաւոր ու պատմական գոյութեան ու ուղղափառութեան: Անոնց քով բանականութիւնը չէ որ կը գործէ, այլ՝ կիրքը, յոյզը, խանդը: Յոգեմապտոյտ ու մանուածապատ, փուն ու ամիմաստ ուսմունքները կը զգլխեն մարդը, կը յափշտակեն միտքը, կը թմրեցնեն ամօր առողջ զգայարանները եւ ուղիղ մտածելու ու դատելու կարողութիւնը: Ամօտեղեակ իրենց հոգեկան արգահատելի վիճակին ու մտային խանգարման, ի պահանջել հարկին, ամոնք կընան դառնալ վայրագ ու հասցնել մեծամեծ վնասներ:

Հիմնաւորելու համար մեր ըսածները, խօսինք փաստերով՝ քաղուած մեր մատենագիրներու երկերէն: Նախ ըսենք որ ոմամք անվերապահօրէն կը ժխտեն եկեղեցւոյ գոյութիւնը եւ ամհրաժեշտութիւնը: Եկեղեցւոյ դերն ու արժէքը մուգեցնելով, ամոնք կը ջանան բարձրացնել իրենց հաստատութիւնը կամ կազմակերպութիւնը: Իրենց առաքելութեան այս ճանապարհին չեն խմայեր ոչ մէկ միջոց: Այսպէս, Արիստակէս Լաստիվերտցին կ'ըսէ. «զեկեղեցին եւ զեկեղեցւոյ կարգաւորութիւնը բնաւ ոչ ընդունէին (Թոմարակեցիք)»: Կարգ ու կանոն, եկեղեցի եւ սրբութիւն չճանչցող ու չարգող Թոմարակեցիք, հետեւաբար, կը շարունակէ Լաստիվերտցի պատմիչը, «Դիւական կատաղութեամբ մուլեալ, զեկեղեցիս ... խոպան դարձուցին»: Ստեփանոս Օրբելեան կը մշէ թէ իմչպէս եկեղեցին «մեծամեծ հալածում» կը կրէր աղանդաւորներուն ձեռքէն: Յովհաննէս Դրասխանակերտցին կը գրէ՝ հեռացեր են «ի Տեառնէ»: Վանականաց մկատմամբ «բազում ոնիրս» կը գործէին եւ «յուով մեղութիւնս» կը հասցնէին Տաթևի վանքին: Վանքերը «յաւեր յամմարդի» կը դարձնէին: Գրիգոր Մագիստրոս կ'ըսէ թէ եկեղեցւոյ արարողութիւնները աւելորդ կը համարէին, եւ ստեղծած՝ «վանա խաբելոյ ժողովրդեանն»: Թոմարակեցիներուն մասին ակնարկելով, Մագիստրոս կ'աւելցնէ՝ «ծաղր առնեն զինքն եւ զմօր օրէնս»: Պատմական փաստերը ամբիւ են ու անհամար: Այսքանին յիշատակում ալ բաւական է շեշտելու աղանդաւորներուն ապերասան ու վնասաբեր գործունէութիւնը:

Կատարեալ միամտութիւն ու ամբըսահայեցութիւն պիտի ըլլար խորհիլ կամ ենթադրել որ աղանդաւորներու կատաղութիւններն ու չարաղէտ արարքները կը պատկանին լոկ միջին դարերուն կամ անցեալին: Մեր ժամանակներու համարժեանքը Jonestown-ի հաւաքական հոգեցումն ու պժգալի ջարդը, որ խլեց շուրջ հազար ամմեղ կեանք, տակաւին թարմ է համայն աշխարհի մարդկութեան տխուր յիշողութեան մէջ: Այսպիսի զանգուածային ամիմաստ ոնիրներ (բարոյական եւ ֆիզիքական), այսօր եւս կը գործունէ յաճում սնամէջ գաղափարախօսութեանց:

Աղանդապետին ձգած տպաւորութիւնը իր անդամոց կամ հետեւորդներուն վրայ

չափազանց խաբուսիկ է: Ամ, վարպետօրէն, իրեն յատուկ ձեռնածութեամբ, կը գրաւէ ամոռն սիրտերը իմքզիմք հռչակելով՝ աստուածային, Աստուծոյ գործակալ, ամենագէտ, ամենակարող եւ ամսխալակամ:

Աղանդապետը, իր սմափառական հակումներէ ու ձգտումներէ մղուած, հեշտ պատասխաններ եւ լուծումներ կ'առաջադրէ աշխարհի կմնոտ ու բարդ հարցերուն: Ամ իր հետեւորդներուն կը խոստամայ երփներամց ու համզստաւտ աշխարհ մը՝ զերծ ցաւէ ու տառապամբէ, մտահոգութենէ ու չարութենէ: Ամոր հոգատար ու բարեխիղճ վրձիմը չի մոռնար մաւ սեւ մերկելու արդի աշխարհն ու մարդկութիւնը: Աղանդապետը իր հետեւորդներուն արծաթեայ սկուտեղի վրայ կը մատուցէ «փրկութիւն»ը: Համդերձամբի մմամ, ամ ունի պատրաստի «փրկութիւն» իւրաքամչիւրիմ՝ ըստ իրենց կարգիմ ու արժամիքիմ:

Աղանդապետը Գառամ մորթով ծպտուած ու այլակերպուած Գայլ է: Ամ լաւ կը ճամշնայ մեր պէտքերը եւ տկարութիւնները: Լաւտեղեակ է մաւ մեր արդի տիրող մեղ ու ամձուկ պայմաններուն: Քաջ գիտէ թէ հայ ժողովուրդը ամցումային շրջամ մըն է որ կը բոլորէ իր պատմութեամ մէջ: Նմամ «հրաշալի» առիթներէ օգտուիլ գիտցող ղեկավարները, գիշատիչ ամզղիմ ու բազէիմ մմամ կը փութամ դէպի գէշը (իմա՝ մեռած որսը), զիմք յօշոտելու ու լափելու:

Ամզամ մը որ խարխիս մետէ աղանդապետը եւ կեդրոն հաստատէ, ամոր ուռկամը շուտով կը ծամբաբեռնուի զամազամ հրաշալի որսերով:

Աղանդները պիտի՝ ա) ջլատեն մեր ուժերը, բ) խախտեն մեր միասնութիւնը, գ) Բաժմեն զմեզ ազգովիմ, դ) կաշկամդեն մեր ազատ բանականութիւնը, ե) ջախջախեն մեր ստեղծագործական բնածիմ կարողութիւնը, զ) խորտակեն մեր երեւակայնու թռիչքը, է) բլեն մեր ձեռքէն մորահաս մատղաշ սերունդի առողջ զաւակները, ը) հեռացնեն զմեզ մեր մշակոյթէն ու ակունքէն, եւ թ) քամահրեն մեր մախահարց արիւնով պաշտպանուած սուրբ հաւատը: Ահա թէ իմշքամ դառնաղէտ է հետեւամըր աղանդներուն: Դեռ աւելիմ. աղանդները մեզի կրմամ դարձնել՝

- ա. Ամբամ (իմա՝ բանականութենէ կապտուած) հպատակներ
- բ. Դատարկուած (հոգեկամ ու ազգային իմաստով) էակներ
- գ. Քնէածութեամբ (hypnotism) ստրկացածներ
- դ. Հեղիմակագուրկ ամձեր
- ե. Կամաւոր բամտարկեալներ
- զ. Կորուսեալ ոշխարներ
- է. Մարդկութենէ հեռացածներ ու հասարակութենէ կզգիացածներ
- ը. Ընչագուրկներ
- թ. Յնորամիտներ
- ժ. Մարդամեքենամեր (Robot), եւ վերջապէս՝
- ժա. Կեմդամի դիակներ

Այս ցամկը սպառիչ ըլլալէ շատ հեռու է: Ասոր կարելի է աւելցնել աղանդիմ յաջողութեամ եւ «բարի» առաքելութեամ ի մպաստ ծառայութիւններն ու բիւրաւոր զոհողութիւնները: Ծառայութեամց շարքիմ են՝ քարոզչութիւն, գիրքերու վաճառք, այցելութիւն (ամդամահաւարի մպատակով). իսկ զոհողութիւնները դաժամ են, ամոռն կ'ըմդգրկեն՝ ամբաւարար քու, աղքատիկ սմնդակամն (diet), միթական մեծամեն զուարմերու մուիրատութիւն, եւայլմ:

Իմչպէս կարելի է տեսնել, աղանդներուն պատկանելու զիմը չափազանց բարձր է: Յուսակտուր ու ճարահատ աղանդաւորը երբեմն իր արեամ զիմով կը վճարէ իր գերագոյմ տուրքը աղանդիմ: Բազմաթիւ են այն դէպքերը, ուր աղանդաւորը զամակոծուած, խոշտամզուած, բոմբարուած ու ամպատուած է: Պէտք չէ երբեք մտահամ ըմել այն ամհամդուրժելի երեւոյթը, որ աղանդաւորը, բառիս բուն իմաստով, ծառամ է իր մեծաւորիմ ու գերիմ իր աղանդիմ:

Արդ, ի՞նչ կարելի է ըմել առաջըր առնելու այս համատարած արշաւիմ եւ կասեցմնելու ամոնց հոսքը: Հայ եկեղեցիմ լրջօրէմ մտահոգ է ամոնց տարածումով: Հայ եկեղեցիմ ստուգապէս մեծ մարտահրաւերի մը առջեւն է: Գող աղուէսմներում (իմա՝ աղամղաւորմներում) աղուէսադրոշմով խարամելու եւ այդպիսով զիրեմք պատժելու կամ այպամելու դարերը ամցած են: Պատմութեամ կը պատկանիմ ման միջիմ դարերու կաթուի-կեան հարցարմնութիւնները եւ խարուկավառումը: Ժամանակն է որ հայ եկեղեցիմ դիմէ պայքարի մոր ու ազդու միջոցներու եւ չյուսահատի, որովհետեւ հակառակորդը յամառ է, ամզիջող ու վճռակամ:

Յաջողապէս ու արդիւնաւետօրէմ մաքառելու համար աղամղմներում գոյութեամ ու գործունէութեամ դէմ, հայ եկեղեցիմ մախ զօրաշարժի պէտք է ենթարկէ իր ամբողջական ուժերը: Հայոց հոգեւոր բանակը համեստ է, բայց կրմայ իր ազդու գրիչով եւ մշտական ելոյթներով կասեցմնել ամոնց բազմապատկումը:

Ձայս ձեռներէցութեամբ կատարելու համար, առաջնահերթ պարտականութիւն պէտք է համարել աղամղմներում մօտն ծամօքացումը: Մեզի հասնող տեղեկութեանց համաձայն, կարգ մը աղամղմներ չափազանց թշմամական են հայ եկեղեցւոյ համդէպ: Հարկ է հետեւա-բար, ոչ թէ մակերեսային, այլ խոր ու ըմդարձակ գիտելիք ամբարել ամոնց գաղափարա-խօսութեամ մասին: Պէտք է տեղեկութիւն հաւաքել ման ամոնց ըմդհամուր թիւի ու հաւաքավայրերու մասին: Կրնկակոխ կերպով հետապնդուելու են ամոնք, որովհետեւ ամոնց ախտը խիստ վարակիչ է ու ամդարմանելի:

Եկեղեցւոյ մաս կը կազմեն եւ հետեւաբար բծախմդութեամբ եւ հետեւողականօրէմ պէտք է աշխատանքի լծուին ման աշխարհականները: Կայ սակայն մախ դաստիարակութեամ հարքը: Միամզամայն ուրախալի ու միտքարական է տեսնել «Գթութիւն» հայկական բարե-գործական միութեամ կազմումը, որ իմքմիմ քրիստոնէական կազմակերպութիւն է, եւ կը զբաղուի հոգեւոր քարոզչական գործունէութեամբ եւ կը մպաստէ հայ եկեղեցւոյ զար-թօնքին: Նման կազմակերպութիւններու կազմումով եւ աջակցութեամբ է որ լսելի պիտի դառնայ «Յշմարիտ խօսքը» եւ լուսաւորէ խաւարով պատուած միտքերը:

Այմպէս իմչպէս արտասահմանեամ ուժեր եւ օտար ազգերու աղբիւրներ մշամակելի դեր կը խաղան աղամղմներու անմամ ու աշխուժացմամ մէջ, մոյմ օրինակով, արտասահմանի հայ գաղթօճախները մախամձախմդութիւն ցուցաբերելու են այս խիստ զգայուն հարցի մկատմամբ եւ, ըստ այմմ, դրական քայլեր առնելու են ի խմդիր աղամղմներու աստիճանա-կան մուազումին եւ անհետացմամ:

ՁԵՆՈՐ ԲԶՅ. ՆԱԼՊԱՆՏԱՆ